

Karlo KOLLODI

PINOKKIO

(Erteki-roman)

Italýan ýazyjysy Karlo Kollodiniň dünýäniň köp dillerine terjime edilen «Pinokkio» atly erteki-romany ýer ýüzüniň halklarynyň çagalarynyň arasynda iň söýlüp okalýan eserleriň biridir. Onuň sada, duýguçyl baş gahrymanynyň başdan geçirýän täsin wakalary okyjyny bada-bat özüne çekýär. Ýönekeý agaç töňňesinden ýasalan Pinokkio eseriň dowamynda çylşyrymly ýagdaýlara düşýär, emma öz päk ýürekliligi, ugurtapyjylygy bilen ol ähli kynçylyklary ýeňip geçýär. Çaga edebiniň esasy sütünleri bolan ulynyň diýenini etmek, bilime teňnelik, dogruçyllyk, dosta wepalylyk... ýaly mowzuklar eserde örän ussatlyk bilen ündelýär.

Terbiýeçilik ähmiýeti ýokary bolan bu eser ilkinji gezek italýan dilinden türkmen diline terjime edilip okyjylara hödürlenýär.

I

AGAÇ USSASY ANTONIO EDIL ÇAGA ÝALY JÄGILDÄPAGLAÝAN HEM JYKYRDAP GÜLYÄN AGAÇ BÖLEGINI TAPÝAR

Gadym zamanlarda...

«Bir patyşa bar eken» diýip, meniň kiçijik okyjylarym dessine sözümi bölەرler.

Ýok, çagalar, siz bilmediňiz. Gadym zamanlarda bir agaç bölegi bar eken.

Ol gymmatbahaly agaçlaryň hilinden bolman, gysyna tamlary ýylatmak üçin buhary peçlere atylýan adaty odunlyk pürsleriň biri eken.

Nädip düşenini-hä bilemok welin, günleriň birinde ýaňky agaç bölegi Antonio atly ussanyň ussahanasyna düşýär. Burnunyň uýy mydama bişen ülje ýaly gyzaryp hem ýalpyldap duransoň, il arasynda ussanyň «Çiliýejiýa» («Ülje») lakamy hakyky adyndan has ýörgünli bolupdyr.

Ussa Çiliýejiýa odun üçin çapylyp goýlan bu agaja gözi düşen badyna örän begenipdir we ellerini owkalap içini gepledipdir: «Bu-ýa aýny wagtynda tapylaýdy. Gowusy, men mundan stola aýak ýasaýyn!»

Goja agajyň daşky gabygyny aýryp, ony stoluň aýagyna meňzetmek üçin hasyr-husur ýiti paltany eline aldy. Paltany ýaňy bir ýokaryk galdyryp, agajyň gap böwründen saljak bolanam şoldy welin, birdenkä agaç böleginden inçejik, naýynjar ses eşidildi:

— Meni urmaň-da!

Ussa Çiliýejiýa nädendir öýdýäňiz?! Görgüliniň zähresi ýarylara geldi. Ol bu sesiň nireden çykandygyny biljek bolup, otagyň içine birläý göz gezdirdi. Oturgyjyň aşagyna, agaç ýonuşgasyň atýan sebediniň içine seretdi. Köplenç agzy gulply durýan şkaýyny açyp gördi. Emma gözüne ilen zat bolmady. Soň ol ussahananyň gapysyny açyp köçä garady. Köçede-de iňlär siňek ýok.

— Düşnükli — diýip, goja oturtma saçly kellesini gaşap, loh-loh güldi. — Bujagaz ses meniň gulagyma eşidilendir. Hany, onda men işimden galmaýyn!

Ahyry ol paltany eline alyp, agajyň orta bilinden urdy.

— Waý, agyrýar! — diýip, ýaňky tanyş ses möňňürdi.

Ussa Çiliýejiýanyň depe saçy üýşdi. Onuň gözleri hanasyndan çykaýjak boldy. Agzy hatap ýaly açylyp, dili eňegine çenli sallandy. Köne döwürlerde çüwdürimlere bezeg hökmünde goýulýan geň-enaýy heýkeller bar-a, ana, gojanyň doňup durşy hem şony ýadyňa salýardy.

Birsalymdan soň özüni dürsän ussa gorkudan ýaňa sesini sandyradyp mydyrdamaga başlady:

— Ýogsa-da, bu «waýlaýan» kimkä? Bu ýerde yns-jynsam-a ýok. Ýa, şu agaç, indi, çaga ýaly jägildäp, gözýaş döküp hem bilýärmikä? Ýok, ýok, bolup bilmez. Munuň beýleki odunlyk agaçlardan näme tapawudy bar?! Ojagyň aşagyna atyp, otlap goýberseň, olam allanämejik bolup, gazanyňy gaýnadaýar. Ýogsa-da, muň içinde bir zat bar bolaýmasyn-how! Aý, bolanda näme, gel-gel indi ol — al kakmyş, şu agaçdan başga ýer tapmadyk bolsa özünden görsün. Häzir men onuň eminden gelerin.

Ol agajy iki eli bilen garbap alaga-da, ussahananyň diwaryna rehimsizlik bilen urup başlady. Soň sâgindi, agy sesiniň eşidilip-eşidilmeýändigini bilmek üçin diňşirgendi. Iki minut garaşyp gördi, ses-üýn ýok. Baş minut garaşdy, ses ýok. On minut garaşdy, ýene hiç hili ses eşidilmedi. Şonda ol:

— Düşnükli — diýip, zoraýakdan ýylgyran bolup, eli bilen oturtma saçyny düzetti. — Hakykatdanam, bu sesjagaz meň gulagyma eşidilipdir. Men arkamyn işimi dowam edibereýin.

Gojanyň ýüregi gorkudan doly saplanmandy. Ol howalasynyň basylmazlygy üçin, hemişekisi ýaly, çalaja aýdyma hiňlenmäge durdy.

Goja paltany bir gyrada goýup, agajy ýonmak üçin rendäni eline aldy. Rendäni agajyň üstünde ýaňy bir eýläk-beýläk ýöredip başlapdyram welin, indi ýaňky agy sesiniň cýesi jykyrdap halys goýanok diýýär.

— Bes etsene! Sen meň gyjygymy getirýäň!

Ussa Çiliýejiýa çin arkan gaýdanyny duýman galdy. Özüne geleninde, ol ýerde çäşerip ýatyrady. Ýüzi-gözi birhili üýtgäp, burnunyň ujundaky tutuksy melewşe reňkli nokatjyk hem doýgun gök reňke öwürülen ýaly bolupdy.

II

USSA ÇILIÝEJIÝA AGAJY JEPETTO ATLY DOSTUNA BERYÄR

Şol barmana gapy kakylady. Aýakda durmaga ysgyny galmadyk ussa oturan ýerinden gowuşgynsyz dillendi:

— Giriberiň!

Ýaşy bir çene baranam bolsa, süňni sagat Jeppetto ussahananyň bosagasyndan içerik ätledi. Goňşy-golamlaryň çagalary Jeppettonyň gaharyny getirmek üçin oňa «Mekge gulkak» diýip lakam dakypdylar. Onuň mekge gulkagyna meňzäp duran sap-sary oturtma saçy bardy.

Jeppetto barypýatan gyzmady. «Mekge gulkak» diýip, lakamyny tutdugyň işiň gaýtdygy biläýmelidi. Ol şeýlebir gahar-gazaba münýärdi welin, onsoň hiç kim onuň ýelini ýatyryp bilmezdi.

— Gündiziň haýyr, ussa Antonio. Ýerde oturyp näme edýäň-how?

— Garynjalara elipbiý öwredýärin.

TÜRKMENISTANYŇ PREZIDENTINIŇ «TÜRKMENIŇ ALTYN ASYRY» ATLY BÄSLEŞIGINE

— Işiň ileri!

— Jeppetto, cýgilkimi özi? Bu ýere nädip geläýdiň?

— Aýagym bilen geldim. Bilýäňmi näme, Antonio! Men seň ýanyňa bir haýyş bilen geldim.

— Bizlik näme hyzmat bar bolsa aýdyber, baş üstüne! — diýen ussa dyzyna daýanyp ýerinden galdy.

— Şu gün irden meň kelläme bir pikir geldi.

— Aýt, hany, ol nämäň pikirikä?

— Men agaçdan adamjyk ýasasam-a, kem bolmazdymy-ka diýýärin. Ýöne ol juda üýtgeşik agaç adam bolmaly-da: tans oýnap bilmeli, gylyçlaşyp bilmeli, howada aşyr atmaly. Onuň bilen men dünýäni aýlanyp ölmezödi gazanmagyň ugruna çykarýn. Nähili görýäň, hä?

Birdenkä:

— Berekella, Polendina! (Mekge gulkak) — diýip, nireden çykýandygy belli bolmadyk şol baýaky sesjagaz dillendi.

Özüne «Polendina» diýlenini eşiden badyna Jeppetto gahardan ýaňa hum ýaly çişip, ussanyň üstüne azmly gygyrdy:

— Siz näme üçin meniň göwnüme degýäňiz?

— Seň göwnüňe degýän barmy?!

— Sen maňa «Polendina» diýdiň-ä?!

— Ony men diýemok.

— Onda näme, men diýdimmi?! Seň diýeniňi bilip durun-a.

— Ýok!

— Hawa, sen diýdiň.

— Ýok!

— Hawa!

Birdenem olar ýakalaşyp başladylar. Biri-biriniň oturtma saçlaryny ütüp, ýüz-gözlerini dyrnaçkladylar. Gemrişip bolansoňlar, görseler, Jeppettonyň sary ýasama saçy Antonionyň elindemiş. Ussanyň çal oturtma saçy bolsa, Jeppettonyň agzynda.

Ussa Antonio sesine bat berip gürlledi:

— Äber bäräk saçymy!

— Onda senem meňkini ber, onsoň biz ýaraşaly.

Karlo Kollodi lakamy bilen meşhurlyk gazanan Karlo Lorenzini 1826-njy ýylyň 24-nji noýabrynda Florensiýada garyp maşgalada dünýä inýär. Karlo Kollodiniň kakasy Domeniko aspez, ejesi Anjiolina Orzali bolsa öý hojalykçy eken. Ol köp çagaly garyp maşgalada terbiýelenýär. Ene-atasynyň hojaýyny — Jinoriler maşgalasynyň hemaýat bermeginde bilim alýar. Oglanka Toskananyň taryhy şäherlerini we obalaryny köp gezýär. 1843-nji ýylda okuwynyň dasyndan Florensiýadaky «Platti» atly kitap dükanynda satyjy bolup işläp başlaýar. Kitaplar dünýäsine giren geljekki ýazyjy has soňra özbaşdak žurnal döredip, redaktor bolýar we döredijilik işine şol ýyllarda başlaýar. 1850-nji ýylda «Platti» kitap dükanyňyň müdiri bolýar. 1853-nji ýylda kiçik komediýalary çap edýän «Çaknyşyk» atly teatral žurnaly döredýär. 1856-njy ýylda Kollodi lakamy bilen çykyş etmäge başlaýar.

Ýazyjy 1875-nji ýylda «Pinokkio» atly romanyny ýazanda elli ýaşlarynda eken. Kollodiniň «Pinokkiodan» başga ýene bir uly eseri «Jianettinodur». 1880-nji ýylda bu eser üç jiltde çap edilýär we bütün Italiýada elden-ele geçip okalýar. Emma «Pinokkio» Kollodiniň ertekiler dünýäsine bagyşlan aýratyn peşgeşidir. Bu eser oňa örän uly meşhurlyk getirýär. Onuň 5-nji bölümi 1890-njy ýylda çap edilýär we şol ýyl hem Kollodi aradan çykýar.

«Pinokkio» eseri ilkinji gezek 1892-nji ýylda iňlis diline terjime edilýär. Şondan soň ol beýleki dillere hem terjime edilip, dünýäniň çar tarapyna ýaýraýar.

KARLO KOLLODI
(1826 — 1890)

Her kim öz oturtma saçyny alanyndan soň, iki garry el gysyşyp, galan ömürlerine dost bolup ýaşamaga ant içdiler.

Ussa öz dostunyň gaharyny ýazmak üçin oňa ýagşylyk etmek isledi:

— Ýeri, onsoň, Jeppetto, men size nädip kömek edip bilerin?

— Sen maňa agaç adam ýasar ýaly bir pürs bölegini berip bilmezmiň?

Ussa Antonio dostunyň haýyşyny eşidip örän begendi we ýeňillik bilen gopup, iş stolunyň ýanyna bardy. Ýüregine gorky salan hälki agajy eline alyp, dostuna uzatjak bol-dam welin, ol yraň atyp, elinden gaçdy hem-de Jeppettonyň süňklek aýagyna bijay degdi.

— Eý-wäk! Ussa Antonio, seň sowgat berşiň dagy näteňet? Tas aýagymy döwüpdiň-ä.

— Maňa ynanaýyň, muny men etmedim.

— Onda men etdimmi?

— Belañ körügi şu agaçada.

— Dogry, aýagyma agaç gaçdy. Ýöne ony aýagyma gaçyran sen dälmi näme?

— Ýok, men däl.

— Ýalan sözleme!

— Jeppetto, sen meň göwnüme degiji bolma. Ýogsam, menem saňa «Mekge gulpak» diýerin.

— Eşek!

— Mekge gulpak!

— Sygyr!

— Mekge gulpak!

— Betnyşan maýmyn!

— Mekge gulpak!

Özüne üçünji gezek «Mekge gulpak» diýlenini eşiden Jeppettonyň gahary depesine çykdy. Ol ussanyň üstüne topuldy. Şeýlelikde, olar ýene-de gyzyly ýumruga girdiler.

Tutluşyk tamamlanýandan soň, ussa Antonionyň burnunyň üstünde iki sany dyrnaçak yzy galypdyr. Jeppettonyň penjeginiň bolsa, iki iligi gopdy. Bu ýagdaýda olar özlärini deňme-deň hasaplap, ýene-de biri-biriniň elini gysdylar we uruşmazlyk barada täzeden kasam içdiler.

Şondan soň Jeppetto agajy goltugyna aldy-da, ýempikläp öýüne ugrady.

III

JEPPETTO ÖYÜNE GELENSOŇ, UZAK EGLENMÄN, AGAÇ ADAMJYGY ÝASAP BAŞLAÝAR WE OŇA «PINOKKIO» DIÝIP AT BERYÄR

Jeppetto ýerzeminiň çaklaňja otagynda ýaşaýardy. Onuň öýüne ýekeje ýerden — basgançagyň aşagyndan açylýan penjireden ýagty düşýärdi. Öý goşlaram özüniň ýykma-ýykylma güzeranyňa tüýs kybapdy: otagda yrgyldawuk oturgyç, maýryk agaç seki we aýaklary laşşan köne stol bardy. Otagyň bir diwarynyň ýüzünde ýanyp duran buhary peç göze ilýärdi. Emma bu hakyky däl-di-de, çekilendi. Suratda, oduň üstünde asylgy duran gazanam bardy. Gazanyň lasyrdap gaýnap durşy şeýlebir ussatlyk bilen çekilipdir welin, hakykymyka diýdirýärdi.

Jeppetto öýüne giren badyna, haýal etmän, gerek gural-laryny alyşdyryp, agaçdan adamjygy ýasap başlady. Ol öz

ýanyndan pikir öwürdi:

— Oňa näme at daksamkam? Gel, men muňa «Pinokkio» diýip at dakaýyn. Bu at oňa şowlulyk getirer. Birwagtlar Pinokkiolar diýip uly maşgala bardy: kakalaryna-da Pinokkio diýýärdiler, ejelerem — Pinokkiýady, çagalaryna-da ucdantutma «Pinokkio» diýip at dakylandy. Özem olar hiç neneň maşgala-da däl-di. Çagalarynyň arasynda iň baýy bolsa, gedaýçylyk edip gün görýärdi.

Özüniň ýasajak adamjygyna at tapanyndan soň, ol agajy höwes bilen ýonup ugrady. Başda onuň saçyny ýasady, soň maňlaýyny, ahyrynda-da gözlerini.

Gözlerini ýasap bolanyndan soň, olaryň gyrpýandygyny hem-de özüne dikanlap seredýändigini aňyp, ussanyň nähili geň galandygyny özüňiz göz önüne getirip görüň! Agaç adamjygyň çişirilip seredýänini gören Jeppetto özüni oňaysyz duýdy. Ol gahar bilen:

— Agaç gözler, siz näme üçin maňa seredýäňiz? — diýdi.

Emma oňa jogap gaýtaran bolmady.

Gözlük işi tamamlananyndan soň, burun ýasaldy. Burun ýaňy bir taýýar boldy diýleninde bolsa, ol ösüp başlady. Barha ösüp barýan burun birki minutyň içinde ýoňsuz ulaldy.

Görgüli Jeppetto bolsa, aýagaldygyna kesip şol burny gysgaltjak bolýarmyş. Emma kesdigiçe, gaýtam bihaýa burun barha ulalyp gidip barýarmyş.

Burundan ellibizar geçip, ol agyz ýasamaga durdy.

Agzy entek doly ýasalyp gutarylmanka, adamjyk kinaýaly ýylgyryp, ussanyň üstünden gülüp başlady. Jeppetto:

— Gülmäni bes et! — diýip azgyryldy.

Ýöne ol eger-eger diýýärmiňem diýenokdy. Muňa ussanyň hasam gygy ajady:

— Saňa gülmäni bes et diýýän!

Pinokkio bada-bata gülküsini kesse-de, uzyn dilini çykaryp görkezdi.

Jeppetto, öz keýpini özi bulamajak bolup, agajyň ýoknasyz hereketlerine üns bermedi-de, işini dowam etdirdi.

Ol adamjygyň agzyndan soň ähini, soň boýuny, onsoň egnini, garnyny hem-de ellerini ýasaşdyrdy.

Adamjygyň ellerini ýasap bolanyňa mähetdel, Jeppettonyň oturtma saçyny kimdir biri sypyryp aýyrdy. Ol ýokaryk äňetdi. Görse, agaç adamjyk özüniň sary oturtma saçyny gysymlap dur!

— Pinokkio! Sen meň saçymy yzyna berjekmi ýa ýok?!

Gojanyň saçyny gaýtaryp bermegiň deregine Pinokkio ony kellesine geýdi. Özem, onuň aşagynda tasdan demigipdi.

Pinokkionyň içýakgyç hem gülkünç hereketi Jeppettony biçak gussa batyrdy. Henize deňeç beýle gynanyp görmedik goja Pinokkio garşy ýüzüni öwrüp:

— Ah, sen garagolja diýsänim! Sen entek doly ýasalybam gutaraňok ahyry. Ýöne eýýämdeň ataňy ynýdyň. Bu bolşuň-a bolanok, ogul, bolanok! — diýdi-de, gözyaşyny sylady.

Indi bolsa, Pinokkionyň aýagyny ýasaýmak galypdy. Aýagyny ýasap boldum etdem welin, Jeppettonyň burnunyň ujuna depgi degdi.

— Maňa geregem şol-da — diýip, ol öz-özüne igendi. — Şeýle boljagyny başda pikir etmelidim welin, arman, indi juda giç!

Soň ol Pinokkiony goltugyndan göterip, ýere düşürdi. Oňa ýöremegi öwretmekçi boldy.

Aýaklary daş ýaly gatap, dyzy eplenmän duranson, Pinokkio ýerinden butnabam bilmeýärdi. Emma Jeppetto elinden tutup, oňa ýöremegi öwretti. Pinokkionyň aýaklary kem-kemden ýöremäge weriş boldy. Birsalyndan ol otagyň içinde özbaşdak ýöräp ugrady. Ahyrynda-da, bosagadan daşaryk ätläp köçä çykyp, zut gaçdy.

Görgüli Jeppetto Pinokkiony kowalamaly boldy. Emma zaluwat yzyndan ýetdirer ýaly däl. Ol şalman düşelen ýodadan edil towşan dek towsup, özüniň agaç aýagy bilen ýigrimi agaç köwüşli daýhanyň gohuny turzup, giden köçäni alazenzele edip barýarmyş.

— Tutuň ony! Tutuň ony! — diýip, Jeppetto gygyrýardy.

Emma ýoldan geçip barýan adamlar edil tazy ýaly ýyndam agaç adamjygyň yzyndan aňkarylyşyp galýardylar we muňa içlerini tutup gülüşýärler.

Gojanyň bagtyna, ýolda polisiýa duran eken. Polisiýa gohy eşidip, kimdir biriniň taýçanagy gaçandyr öýtdi. Taýçanagy tutaýyn-da, betbagtçylygyň önüni alayyn diýen niýet bilen hem, ol ýoluň ortarasynda ýerinden sarsman mertlerçe durdy.

Pinokkio eýýäm uzakdan polisiýanyň öz ýoluny bekläp durandygyny gördi we onuň satanyň arasyndan dazyrdap geçmegi ýüregine düwdi. Ýöne bu başa barmady. Polisiýa onuň niresinden tutjagyny derrew bildi. Pinokkiony burnundan tutaga-da (Pinokkionyň burny, size-de mälüm bolşy ýaly, tüýs polisiýalar tutsun diýlip ýasalan ýaly uzyndy ahyr) Jeppettonyň eline tabşyrdy. Goja bolsa, Pinokkionyň gulagyndan mazaly çekip, oňa temmi bermekçi boldy. Emma, göz önüne getirip görüň, ol eli bilen sermäp, Pinokkionyň gulagyny tapyp bilmändir?! Gulak näme üçin tapylan däl-dir öýdýärsiňiz? Sebäbi ussa howlulgyp, öz agaç adamjygyna gulak ýasamagy hem ýadyndan çykaraýypdyr.

Pinokkiony ýeňsesinden tutup, öýe südenekledip alyp gaýtmakdan başga alaç galmandyr. Şeýdip gelyärkä bolsa, Jeppetto başyny ýaýkap, oňa haýbat atdy:

— Öýe bir baraly, onsoň sen menden almytyňy alarsyň!

Muny eşidip Pinokkio özüni laňňa ýere goýberdi we ýeke ädimem ätmedi. Şol wagt bilisigeliji hem bikär adamlar ýygnaýşyp, onuň daşyna tegelenip ugradylar.

Her kelleden bir gep çykdy.

— Wah, neressejik! — diýip, birnäçesiniň Pinokkio nebsi agyrýardy. — Ol ýöne ýere aýak diräp duran däl. Jeppettonyň näme etjegini kim bilýär? Doňýürek goja ony gaýgyryp durmaz, it ýenjen ýaly ýenjer.

Bu aýdylanlary ýene biri gazap bilen tassyklady:

— Jeppetto, daşyndan göräýmäge erbet adam däl ýalam bolsa, çagalara gezek gelende gaty rehimsiz. Eger biz bu agaç adamjygy Jeppettonyň eline beräýsek, ony çapym-çapym eder.

O taýda şuňa meňzeş kän gürrüňler edildi. Ahyrynda bolsa, polisiýa gelip, Pinokkio degmän, görgüli Jeppettony tussaghana alyp gitdi. Bar zat duýdansyz bolanson, goja özüni aklamaga söz tapman, gözüne ýaş aýlap duruberdi. Jeppetto tussaghana alnyp gidilip barýarka:

— Gadyrbilmez oglanjyk! Men senden derde ýaramly agaç adamjyk ýasajak bolup nähili azara galdym?! Aý, ma-

ňa geregem şol-la. Wah, başda pikir etmeli ekenim — diýip, hamsygyp hüňürdedi.

Mundan soň gaty geň wakalar bolup geçýär. Ol barada gowusy, men size indiki baplarda gürrüň bereýin.

IV

PINOKKIO BILEN GEPLEŞÝÄN ÇYRLAGYŇ HEKAÝATY. ÝARAMAZ ÇAGALARYŇ ÖZLERINDEN ULULARYŇ MASLAHATYNY DİŇLEMEGI HALAMAÝSY BARADA

Çagalar, ertekimiziň dowamyny gürrüň bersem, Jeppetto günäsiz ýere tussag edilen badyna bezzat Pinokkio hem polisiýanyň girisinden sypaga-da, ekin meýdanynyň içi bilen gönüläp öýlerine eňdi. Ol hamala yzyndan tazy salnan towşandyr ýabany geçi ýaly bolup, depelerden, gür tikenlikden hem-de suwly salmalardan ýüzüniň ugruna böküp geçdi.

Pinokkio öýlerine gelse, gapy açyk duran eken. Ol içerik girip, gapynyň kildini ildirdi we özüni lampa ýere goýberip, ýeňillik bilen dem aldy.

Ýöne ol beýle ümsümlikden gulagyny gandyryp ýetişmedi. Otagyň içinde çyrryldy sesi eşidildi.

— Çyr, çyr, çyr...

Pinokkio gaty gorkdy.

— Bu kim?

— Bu men.

Pinokkio yzynda öwürlse, diwaryň ýüzünde ullakan çyrlak ýokaryk süýşüp barýar eken.

— Aýt, hany, çyrlak, sen kim bolarsyň?

— Men gepleýän çyrlak, özem ýüz ýyldan hem gowrak wagt bäri şu otagda ýaşaýaryn.

— Indiden beýläk bu otag meniňki — diýip, agaç oglanjyk jogap berdi. — Haýyş edýärim, bu ýerden garaňzy saýlaň. Yzyňyzy ýel çalmanka gitseňiz-ä, hasam gowy.

— Men gitmerin — diýip, çyrlak boýun towlady. — Saňa beýik bir hakykaty aýtman hiç ýaña-da gitmen.

— Beýik hakykaty aýdasyň gelyän bolsa aýdaý, ýöne çaltrak bol.

— Ene-atasynyň kejiňe gaýdyp öýünden gaýçan çagalar bu dünýede hiç haçan baýnamaz. Olar asla gowulygyň üstünden barmaz. Iru-giç öz etmişlerine ökünlerler.

— Aýdyber, aýdyber. Çyrlak, içindäkini bir dök. Men, barybir, ertir daň bilen bu ýerden giderin. Sebäbi, birden bärde galaýsam, menem beýleki çagalaryň gününe düşerin: meni mekdebe ugradarlar, islegime garap durman okamaga mejbur ederler. Saňa açyk aýdaýyn, çyrlak! Meniň asla okamaga höwesim ýok. Okanymdan kebelegiň yzyndan ylganymy, agaçlara dyrmaşyp höwürtgelerden guşlaryň jüyjelerini ogurlanymy gowy görýärim.

— Wah, akmajyk! Sen beýdip ergeneksiz ulalsaň, duranja eşege öwürülersiň-dä. Onsoň, adamlaram üstünden gülüp, seni birem äsgermezler.

Pinokkio:

— Diliňe eýe çyk, eý, betpäl çyrlak! — diýip gygyrdy. Emma paýhasly hem sabyrly çyrlak Pinokkiodan gaty görüp durman, şol bir äheňde sözüni dowam etdirdi:

— Eger okuwa gidesiň gelmeýän bolsa, halajla eklenç eder ýaly bir hünäriň bolsun! Sen näme üçin hünär öwreneňok?

Sabyrlylygy kem-kemden elden berip ugran Pinokkio:

— Näme üçin öwrenmeýänimi aýdaýynmy? — diýip jogap berdi. — Sebäbi men dünýäde ýekeje hünäri halaýaryn.

— Ýeri, haýsy hünärmiş ol?

— Olam iýmek, içmek, ýatmak, ýaşayşyň lezzetini görmek, soňam ertirden aňsama çenli kaňkap ýörmek.

— Berk bellegin! — diýip, çyrlak janygdy. — Ýaňky aýdan hünäriň bilen meşgullanyňaryň bary ahyrynda ýa has-sahana düşýärler, ýa-da türmä.

— Eý, niýeti ýaman, goja çyrlak! Sen öte geçme! Birden gaharym geläýse, eýgilige garaşmagyn!

— Wah, görgülüjik, Pinokkio! Meniň saňa şeýlebir nebsim agyrýar.

— Seň näme üçin maňa nebsiň agyrýar?

— Sebäbi sen agaçdan ýasalan adamjyk. Iň ýaman ýeri bolsa, seniň kelläňem agaçdan.

Pinokkio bu sözleri eşidip ganygyzgynlyk bilen ýerinden böküp turdy we oturgyjyň üstündäki agaç çekiji garbap alaga-da gürläýän çyrlaga tarap dazyrdadyp zyňyp goýberdi. Belkem, ol çekiç çyrlaga deger öýden dälidir. Ýöne gynansagam, çekiç çyrlagyň göni kellesine baryp degdi. Soňky deminde «Çyr, çyr, çyr» diýip galan çyrlagyň takga jany çykdy. Ol diwaryň ýüzünde dem-düýtsüz asylyp galdy.

V

PINOKKIO AJYGÝAR. ÝUMURTGA TAPYP, HEÝGENEK BIŞIRMEKÇI BOLÝAR. ARMAN, SOŇKY PURSATDA ONUŇ HEÝGENEGI ÄPIŞGEDEN UÇUP GIDÝÄR

Iňrik garalyp ugrady. Ertirden bäri özüniň hiç zat iýmändigini ýadyna düşen badyna Pinokkionyň içi jugurdap, birhili işdäsi açylyan ýaly boldy.

Elbetde, oňlan çaga hasam işdämen bolýar. Ynha, işdäsi açylyp ugranyndan Pinokkio hem açlyk belasyna ýolugypdy. Birsalymdan ol it ýaly ajygdy. Soňabaka açlygy şeýle hala ýetdi welin, çekip-çydar ýaly bolmady.

Görgülü Pinokkio dessine üstünde gazan gaýnap duran buhary peje tarap okduryldy we nämäniň bişýändigini biljek bolup, gazanyň gapagyny açmaga synanyşdy. Emma gazan diwara çekilen surat eken. Muny bilende, Pinokkionyň lapynyň nähili keç bolandygyny özüňiz göz önüne getirip göräýiň! Onsuzam uzyn, somalyp duran burny öňküden ýene-de oýnam barmak ýaly uzalaýdy.

Pinokkio öýüň içinde iki ýana ylgap, ähli çekerleri hem-de iýere zat bardyr öýden ýerlerini birläý döwür çykdy. Ol bolmanda bir döwüm gaty nan ýa-da çöregiň owuntygyny ýa-da itiň gemrip taşlan süňkünü, ýa heňlän mekge gulgagydyr balyk süňki, ýa bolmasa üljäň şanigini — bokurdakdan geçirere nämedir bir zat tapsa kaýyldy. Ýöne hiç zat, düýbünden hiç zat tapyp bilmedi.

Üstesine, açlygam şol betlerläp gidip baryardy. Pinokkio görgülüjik pallaýmasa, başga hiç zat bilen derdini ýeňledip biljek dälidi. Şeýdip, ol umytsyzlyk bilen pallamaga durdy. Her pallanynda-da agzy tas gulagyna ýetip gidýärdi. Ahyrsoňy Pinokkio açlygyna çydamdan aglap, öz-özüne igendi:

— Gepleýän çyrlak dogry aýdan eken. Men kakamdan ýüz öwürüp hem öýden gaçyp ýalňyşypdyryn. Kakam ýanymda bolanlygynda, men şu wagt açlygymdan pallapallap ölmeli bolmazdym. Wah! Açlygyň jebri, gör, nähili elhenç eken!

Birdenkä, üýşmek bolup duran zibiliň içinde towuk ýumurtgasyna çalymdaş nähilidir bir togalajyk, daşy akja zat Pinokkionyň gözüne ildi. Ol bir bökende, şol ýere ýetdi. Ýaňkyny eline alyp görse, hakykatdanam, ýumurtga eken.

Pinokkionyň nähili begenendigini söz bilen beýan edip boljak däl. Ol birbada düýş görýärmikäm diýip oýlandy. Gözlerine ynanman, ýumurtgany iki eliniň aýasynda togalap gördi. Ýumurtgany sypalaşdyryp, ogşaşdyryp apalanyndan soň Pinokkio şeýle diýdi:

— Ýeri, indi muny nädip bişirsemkäm? Gowusy çakaýyn! Onda-da, gazana çakaýyn. Ýok-laý, muny tabada çakmak gerek. Ýa, ony suwda gaýnadaýsammykam? Ýok, iň aňsady tabada çakmak. Wah, men şuny çaltrak iýjek bolup ölüp baryan-da.

Ol kömri köräp duran ojagyň üstünde tabany goýdy. Ýagyň deregine taba azajyk suw guýdy. Suw gaýnap ugradam welin, şarkyldadyp ýumurtgany döwdi-de, tabaň içine çakmakçy boldy.

Emma ýumurtganyň agy bilen sarysyna derek, ondan enaýyja jüýje çykaýdy. Jüýjejik hormat bilen baş egip şeýle diýdi:

— Size örän minnetdar, jenap Pinokkio! Meni gabyk döwmekden-hä dyndardyňyz. Hoş, sag boluň! Sag-aman geziň. Öýüňizdäkilere köp-köp salam aýdyň!

Şondan soň, jüýjejik ganatlaryny ýaýyp, açyk duran penjireden uçup, gözden ýitdi.

Görgülü Pinokkio duranja ýerinde agzyny açyp hem gözüni tegeläp, elinde-de ýumurtganyň gabygy, doňnaradaş bolup galdy. Ilkinji sarsgyndan aňňalansoň, ol sojap, uly sesi bilen aglap başlady. Alaçsyzlyk bilen aýaklaryny tapyrdadyp, agyň arasynda-da öz-özüne käýindi:

— Gepleýän çyrlak mamla eken! Öýden gaçmaly däl-dim, kakam ýanymda bolanda men beýdip açlykdan ardurja ölüp gitmeli bolmazdym. Wah, açlygyň jebri nähili elhenç zat eken.

Garnynyň jugurdamasy barha güýçlenensoň, şeýle-de ony köşeşdirere alaç tapymlansoň, kimdir biri ýüregi awap, bir döwüm çörek beräýmezmikä diýen umyt bilen Pinokkio öýden gitmegi hem-de golaýdaky obalaryň birine ugramagy ýüregine düwdi.

VI

PINOKKIO AÝAGYNY OT ÝALY GYZGYN PEJE DIRÄP IRKILÝÄR, ERTESI GÜN GÖRSE, AÝAKLARY TUTUŞLYGYNA ÝANAN EKEN

Şol gije gapaply gys öz hökümünü ýöredýärdi. Göğüň gümmürdisi gulagyňy gapara getirýärdi. Zýy üzümän çakýan ýyldyrymyň ýagtysyna asmanyň ýüzünü ot tutan ýaly boldy. Şuwlap öwüşýän sowuk şemal her ýany tozana garyp, meýdandaky agaçlaryň şahalaryny rehimsizlik bilen yralaýardy.

Pinokkio gök gümmürdisinden hem ýyldyrymdan öler

ýaly gorkýardy. Ýöne edil şol pursatda açlyk gorkudan rüstem geldi. Pinokkio gapyny daşyndan ýapdy. Badyny gowşatman ýüz gezek dagy towsanyndan soň, bir obanyň gyrasyndan baraga-da demi-demine ýetmän, edil tazy ýaly dilini sallap durmaly boldy.

Garaňka duwlanan obada adam-gara ýaşamaýan ýalydy. Dükánlar beklengi, jaýlaryň gapylarydyr penjireleri ýapylgydy. Köçede enteşip ýören it-zadam ýokdy. Bu ýer ölüleriniň ýurduny ýadyňa salyp durdy.

Açlykdan jowranyp, halys umytdan gaçan Pinokkio bir öýüň deňinde saklandy. «Heý, gara beren bolmazmyka?» diýip, gapynyň daşynda asylgy duran jaňjagazy kakdy.

Bilen ýaly, öýde adam bar eken. Gije geýilýän şyrdakly, keltejik boýly goja penjiräni açyp, gaharly gygyrdy:

— Gijäň birwagty size näme gerek boldy?

— Biynjalyk edenim üçin bagyşlaň. Men sizden el ýaly çörek dilemäge geldim.

— Häzir, garaş, bardym — diýip, goja jogap berdi.

Goja Pinokkiony gije gapynyň jaňyny oýnap, asuda ýatan adamlary ukudan oýaryan bibaş ykmada çagalaryň biridir öýdüpdi.

Ýarym minuta ýetmän penjire gaýtadan açyldy we ýaňky goja ýene dillendi:

— Penjiräniň aşagyna gel-de, telpegiňi içerik uzat!

Pinokkio dessine şyrdagyny çykaryp, penjireden uzatdam welin, depesinden bir bedre suw eñterildi. Güldanda gurap galan geran gülüne suw berlişi ýaly, ol depesinden tä aşagyna çenli süllümbaý ezildi.

Ahyry suwa ezilen jüýje ýaly bolup, özüni zordan öýüne atdy. Aç hem-de öler ýaly ýadaw bolansoň, Pinokkionyň aýak üstünde durmaga ysgyny galmady. Ol ýerde gyşaryp, öl hem hapa aýagyny köz ýaly gyzan peje diredi.

Şeýdip ýatyşyna-da irkilip galdy. Ukuda ýatyrka onuň agaç aýaklary tutaşyp, kem-kemden köze, ahyrynda-da küle öwrüldi.

Pinokkio bolsa, hamala özüniňki däl-de, başga biriniň aýagy ýanýan ýaly hor çekip ýatyr. Daň bilen gapy kakylady. Pinokkio oýanyp, pallap, gözünü owkalady-da:

— Kim bar? — diýip sorady.

— Men — diýip, daşardan ses eşidildi.

Ol Jeppetody.

VII

JEPPETTO ÖÝÜNE DOLANYP GELÝÄR. GÖRGÜLI ERTIRLIK NAHARY ÜÇIN GETIREN BARJA ZADYNY PINOKKIO BERÝÄR

Biçäre Pinokkio ýarym ukuda bolansoň entegem aýaklarynyň ýanyp duranyndan bihabardy. Kakasynyň sesini eşidenden, ol gapyny açmak üçin syçrap ýerinden turdy. Emma birküç gezek bürän ýaly edip, ýere ýüzin ýykylanyny özem duýman galdy. Jaýyň içinde edil başınjy gatdan agaç susguçly halta gaýdan ýaly şarkyldy ýaňlandy.

— Gapyny aç! — diýip, Jeppetto köçeden gygyrdy.

— Açyp bilemok, kaka! — diýip, agaç oglanjyk ýerde ça-

balanyp ýatyşyna şumjaryp jogap berdi.

— Näme üçin açyp bileňok?

— Sebäbi biri meň aýagymy iýipdir.

— Aýagyňy kim iýipdir seň?

Edil şol wagt Pinokkio agaç gyryndylary bilen oýnap oturan pişigi görüp:

— Pişik — diýip jogap berdi.

— Aç diýýän saňa — diýip, Jeppetto gaharlandy. — Ýogsam, giräýsem, pişigi gözüňe görkezerin.

— Siz maňa ynanaýyň. Men çyndanam ýerimden turup bilemok ahyry. Wah, men bagtygara, bagtygara! Indi galan ömrüme otura bolup geçmeli bolaryn.

Önem bir gezek agzy bişen Jeppetto agaç oglanjygyň daýdy-perýadyny onuň guran hileleriniň biridir öýdüp, diwardan aslyşdy-da, penjireden öýe girdi.

Ol gaharyna bäs gelip bilmän, ilkibada bezzada käýemekçi boldy. Emma özüniň Pinokkiojygynyň ýerde aýaksyz, gözgyny bolup ýatandygyny göreňde, gojanyň demi düşüşdi. Ol Pinokkiony bagryna basdy. Onuň ýüzünden-gözünden esli sapar ogşady. Ýaňagyndan iri gözýaş damjalary syrygyp gaýdanda bolsa, Jeppetto dodaklaryny kemiş-kemiş edip şeýle diýdi:

— Meň Pinokkiojygym! Sen nädip aýagyňy ýakyp bildiň?

— Bilmedim, kaka! Ýöne öten aňsam-a ýaman gorkunç boldy. Şol gije ömrylla ýadymdan çykmaz. Erbet gök gümmürdäp, ýyldyrym çakdy. Men bolsa, öler ýaly açdym. Soň gepleýän çyrlak maňa: «Sen erbet bolanyň üçin, başyňa erbetlik geler» diýdi. Menem oňa: «Seni idili etmerin» diýip jogap berdim. Şonda ol: «Agaç adamjyk diýsänim. Seniň kelläň agaçdan» diýdi, meňem elime ileni agaç çekiç boldy. Aýlap zyňyp goýberdim welin, çyrlagyň jany çykaýdy. Emma onuň özi günäkär. Ony öldürmek diýen pikir mende asla ýokdy. Soň, tabany alagada, ýanyp duran ojagyň üstüne goýdum. Ýöne ýumurtgadanam jüýje çykdy-da, maňa: «Hoş, sag bol! Öýdäkileriňe salam aýt!» diýip, uçup ötägitti. Açlykdan heläk bolup barýardym. Şonuň üçinem şyrdakly goja penjireden garap maňa: «Penjiräniň aşagyna gel-de, şyrdagyňy uzat» diýdi. Şyrdagymy penjireden uzatdymam welin, çörek sorayar diýip bir bedre suwy depämden guýdular. Näme, çörek dilemek aýyp zatmy, hä?! Şeýdip, men derrew öýe gaýdyp geldim. Men entegem açlykdan ölüp barýardym. Öl bolan aýagymy guradaýyn diýip, peje söýäpdim. Siz geleniňizde bolsa, görsem, aýaklarymyň ikisem ýanypdyr. Şeýdip, men aýaksyz galdym. Açlykdan bolsa, gaçyp gutulyp bilmedim-leý.

Pinokkio başyndan geçiren wakalary gürrüň bereninden soň, gaty sesi bilen şeýlebir möňnürmäge durdy welin, onuň agysy baş menzilden hem eşidiljekmiş.

Ugursyz-utgasyz gepleriň arasyndan ýekeje zada — olam agaç oglanjygyň öler ýaly açdygyna düşünen Jeppetto jübüsinden üç sany armyt çykaryp, Pinokkio uzatdy-da şeýle diýdi:

— Bu üç armyt meň ertirlik naharymyň ýerini tutmalydy. Ýöne men bulary saňa ikelläp berýän. Me, al!

— Eger armytlary maňa iýdiresiňiz gelyäni çyn bolsa, onda olary artyp beräýiň-dä.

— Artyp bermelimi? — diýip, Jeppetto geň galyp so-

radý. — Balam! Sen beýle hülli-hülli edilip saklanan çagasyň öýtmeyärdim. Beýle bolmazlar. Bu dünýäde çagalýkdan hiç zadý dandaman, öňüňe goýlany iýmäge endik etmeli. Sebäbi erte näme boljagy belli däl. Her hili ýagdaý bolup bilýär ahyry.

— Elbetde, siziňki dogry — diýip, Pinokkio onuň sözüni böldi. — Ýöne men-ä ir-iýmişini daşy arylmasa, iýip biljek däl. Meniň ýek ýigrenýänim gabykdýr.

Şeýlelikde, Jeppetto dözümsizlik edip pyçagy eline alypdyr-da, sabyrlylyk bilen armytlaryň üçüsiniň hem daşyny artpdyr. Gabyklary bolsa, stoluň bir burçunda goýupdyr.

Pinokkio birinji armydy iki dişlände lak-luk atypdyr. Agzyndan armydyň dänisini çykaryp zyňmakçy bolanda, Jeppetto onuň elinden tutup şeýle diýipdir:

— Ony zyňma! Bu dünýäde her zadý derde ýaratsa bolýar!

— Men indi armydyň dänisini iýäýmerin-ä? — diýip, agaç oglanjyk şerebeli sözünü sugşurdy. Jeppetto bolsa, göwrümini giň tutup:

— Kim bilýär?! Her zat bolup biler — diýdi.

Şeýlelikde, üç armydyň dänesi hem penjireden oklanman, stoluň burçunda duran gabyklaryň ýanyna çykarylýp goýuldy.

Pinokkio üç armydy iýeninden, has takygy lak-luk atanyndan soň, agzyny giňden açyp pallady we şumjaryp şeýle diýdi:

— Men-ä entegem aç!

— Oguljygym! Arman, men saňa berere başga zadym ýok.

— Indi, dogrudanam, iýere hiç zat galmadymy?

— Mende diňe armytlaryň gabygy bilen çigidi galdy.

— Onda näme? — diýip, Pinokkio dillenişdir. — Eger hiç zat galmadyk bolsa, şu gabyklaryň bir bölejigini iýäýerin.

Pinokkio gabygyň bir bölegini agzyna salyp, çeynöp başlady. Birbada ýüzüni turşatdy, ýöne soňundan gabyklaryň barysyny ýalmap-ýuwutdy. Yzyndanam, däneleri iýmäge durdy. Hemme zadý iýip gutardym edeninden soň, ol göwnühoşluk bilen garnyny sypalap şadyýan dillendi:

— Hä, indi ýüregim giňän ýaly bolaýdy.

— Gördüňmi? — diýip, Jeppetto sözüne dyngy berdi.

— Nahary dandaýjy bolmazlar diýenimde bimamla däl ekenim-ä. Köşegim, bu dünýäde nähili külpetleriň başy-myza injegi belli däl. Her hili ýagdaý bolmagy mümkin.

VIII

JEPPETTO PINOKKIA TÄZE AÝAK ÝASAP BERÝÄR HEM-DE OŇA «HARPLYK» SATYN ALYP BERMEK ÜÇIN ÖZ PENJEGINI SATÝAR

Garny doýanyndan soň, agaç oglanjygyň azary köpeldi. Ol: «Maňa täze aýak gerek» diýip aglap başlady.

Ýöne, akylyna aýlansyn diýip, Jeppetto ýarym günläp diýen ýaly onuň gözýaşyna üns bermedi. Ahyrynda-da oňa şeýle diýip ýüzlendi:

— Men näme üçin saňa aýak ýasaýyn? Ýene bir gezek öýden gaç diýipmi, hä?

Agaç oglanjyk ýarym-ýaş bolup:

— Indi men akyly boljak, size söz berýärim — diýdi.

Jeppetto onuň bilen ylalaşmady.

— Çagalaryň bary hem özlerine bir zat gerek bolanda, şeýle diýýär.

— Men okuwa-da gitjek, size söz berýärim. Yhlas edip okaryn.

— Baý, bu çagalaryň özlerine bir zat gerek bolanda, erteki otarmaga ökdedigini.

— Ýöne men beýleki çagalar ýaly däl ahyry. Olaryň hiji-sem men ýaly gowy däl. Onsoňam, men mydama dogrymy aýdýaryn. Kaka! Saňa söz berýärim. Men hökman haýsam bolsa bir hünäriň eýesi bolaryn we ýaşyňyzyň soňunda size goldaw bererin.

Jeppettonyň ýüzi gaharly görünse-de, gözleri ýaşdan doldy. Gözgyny halda ýatan Pinokkiojyga onuň biçäk nebsi agyrdy. Şonuň üçinem ol mundan artyk ýekeje sözem aýtman, gural-laryny hem-de mazaly guran iki bölek agajy eline alyp, hyjuw bilen işe girişdi.

Bir sagada ýetmän iki sany ýyndam, berk hem damarlak aýak ýasady. Hakyky ussadyň hem ýasajagy şundan zyýat bolup biljek däl.

Şondan soň Jeppetto agaç oglanjyga şeýle diýdi:

— Gözüňi ýum-da, ýat!

Pinokkio gözlerini ýumup, ýatansyran boldy. Şeýdip ýatyrka-da, Jeppetto ýumurtganyň gabygyna agaç ýelimini çalaga-da, usullulyk bilen onuň aýagyynyň seplerine ýelmäp çykdy welin, olar ylla diýersiň, bile biten ýaly bolup durdy.

Agaç oglanjyk özüniň aýaklaryny ýene-de duýup başlan badyna, häliden bäri üstünde ýatan stolundan böküp turup, aýaklaryny tapyrdatdy we begenjinden ýaña dälirän ýaly bolup öýüň içinde bökjekläp, iki ýana ylgap başlady.

Pinokkio kakasy na ýüzlenip:

— Maňa eden ýagşylygyňyzy ýerine salmak üçin, häzirňi özünde mekdebe gitjek — diýdi.

— Berekella, oglum!

— Ýöne okuwa gitjek bolsam, men geýinmelem-ä bolaryn.

Jübüsünde it uwlaýan garyp Jeppetto oguljygy üçin reňkli kagyzlardan köýnejik, agajyň gabygyndan bir jübüt köwüş we ezilen çörekden şyrdajyk ýasady.

Pinokkio suwly legende özüni görmäge alňasady. Özüniň daş keşbi onuň şeýlebir göwnünden turdy, ol edil horaz ýaly hekgerip, buýsançly dillendi:

— Men sypaýy jenaplara-da meňzemän duramak!

— Hawa, şeýle — diýip, Jeppetto jogap berdi. — Ýöne bir zadý bilip goý. Adam owadan däl-de, arassa geýneninde sypaýy bolýandyr.

Agaç oglanjyk:

— Emma — diýip sägindi-de, sözünüň üstünü ýetirdi. — Men entegem mekdebe gitmäge taýýar däl. Meň ýene bir zadym, iň esasy zadym ýog-a.

— Näme ol?

— «Harplyk» kitabym ýok.

— Sen dogry aýdýaň. Ýöne biz şol kitaby nädip tapaly?

— Ol aňsat-la. Kitap dükanyna baraga-da satyn alaymaly-dyr-da.

— Ýeri, onsoň puly nireden aljak?

— Mende-hä pul yok.

— Mende-de yok — diýip, goja ýüzüni sallady.

Pinokkionyň özem, şu wagta çenli şahdaçyk oglanjygam bolsa, gam laýyna batman durup bilmedi. Çünki garyplyk ha-kyky garyplyk bolanda, hiç kimi, hatda çagany hem güldür-meýär.

Birdenkä Jeppetto:

— Hany, dur-la! — diýip, yerinden atylyp turdy-da, özüniň köneje, sary giden ýamaly mahmal penjegini egnine atyp, daş çykdy.

Birsalymdan yzyna dolanyp gelende, onuň elinde ogly üçin täzeje «Harplyk» bar hem bolsa, egninde penjegi yokdy. Jep-petto köynekçedi. Daşarda bolsa, gar ýagyardy.

— Penjegini nireden, kaka?

— Satdym.

— Nämne üçin?

— Sebäbi ony geýsem yssy laýan.

Pinokkio kakasynyň nämä diýjek bolýandygyna düşündi-de, ýüreginiň joşgunyna bäs gelip bilmän, gojanyň boýnuna bökdä. Onuň ýüzünden ogşap-ogşap doýup bilmedi.

IX

PINOKKIO GURJAK TEATRYNY GÖRMEK ÜÇIN «HARPLYGNY» SATÝAR

Gar ýagmasyny goýan badyna Pinokkio täze «Harplyk» ki-tabyny goltuklap, mekdebe ugrady. Ýolda gidip barýarka onuň ýumruk ýalyjak kellesinde bir topar pikirler at salýardy. Hy-ýalynda biri-birinden owadan münlerçe jenneti köşkler gurup barýarka ol öz-özi bilen gürlüşýärdi:

— Şu gün men mekdepe okamagy öwrenerin. Ertir ýaz-magy, birgün bolsa sanamagy. Soňundan hem, öz zehinim bilen köp pul gazanaryn. Elime pul düşdigi, birinji bilen ka-kama mawut penjek alyp berjek. Mawut penjek aňyrdan dur-sun. Men oňa tutuşlygyna altındyr kümüşden tikilen, almaz düwmeli penjek alyp bererin. Görgüli tüýs şoňa mynasyp-la. Maňa kitaply bolsun, okamagy öwrensin diýip, ol şu sowukda ýeke köynekde galdy ahyry. Özüňden geçip bilmek üçin kaka bolmalydyr-da, elbetde.

Şeýdip, öz-özüne tolgundyryjy sözleri aýdyp barýarka, onuň gulagyna uzakdan çalyňan tyydükdir depregiň sesi eşi-dildi: tyy, tyy, tyy, bom, bom, bom...

Pinokkio säginip diňşirgendi. Ýañky ses deňziň kenaryn-daky obajyga eltýän uzyn ýoluň gözýetime ulaýşan yerinden eşidilýärdi.

— Bu saz nämä boldugyka? Arman, men mekdebe gitme-li-dä, ýogsam-a...

Pinokkio böwrüni diňläp durdy. Ol haýsam bolsa birini saý-lamalydy: ýa mekdebe gitmelidi, ýa-da sazyň eşidilýän tara-pyna.

— Gowuşy, men şu gün saz diňlemäge gideýin. Ertir bolsa, mekdebe giderin. Mekdebe haçan gideniňde bolanok.

Biziň garagoljamyz ahyry bir karara gelensoň, egnini gysdy-da, sazyň eşidilýän tarapyňa garşy eňdi. Ol uzaga ylga-dygyça, tyydükdir depregiň sesi şonça-da ýakýndan eşidildi. «tyy, tyy, tyy, bom, bom, bom...»

Ahyrsoňy ol adamdan wag berýän meýdança ýetdi. Şol yer-de agaçdan ýasalan tomaşa jaýy bardy. Dürli reňkler bilen be-zelen perdesi goýberilen bu jaýyň agzynda adam bary üýşüp durdy.

— Ol nähili jaý? — diýip, Pinokkio kiçi ýaşly yerli oglan-jyklaryň birinden sorady.

— Bildirişde bar zat ýazylygy. Okap görseň bilersiň.

— Meňem okasym gelýär welin, edil häzir men okamany bilemok-da.

— Haý, nadan diýsänim! Beýle bolsa, men saňa okap be-reýin. Bildirişde, ot ýaly gyzyly harplar bilen «ULY GURJAK TEATRY» diýip ýazylygy.

— Teatryň başlanyna köp wagat geçdimi?

— Ol häzir başlajak bolup dur.

— Giriş tölegi näçe, onsoň?

— Dört teňňe!

Bilesigeliçilikden ýaňa içini it ýyrtyp baryan Pinokkionyň başy çaşdy. Ol utanmany hem bilmän, oglanjykdan şeýle diýip sorady:

— Sen maňa ertire çenli dört teňňe karz berip bilmezmiň?

Oglanjyk oňa:

— Wah, men saňa beresim gelýär welin, edil häzir bolanok-da — diýip jogap berdi.

Onsoň, Pinokkio:

— Men saňa dört teňňä öz penjegimi sataýyn — diýip, tek-lip etdi.

— Kagyzdan tikilen penjegi başyňa ýapaýynmy?! Ýagyş ýagaýsa, endamyňa ýelmeşip, ony egniňdenem çykaryp bol-maz-da.

— Me, köwşümi alay, bolmasa?

— Olar ot tutaşdyrmak üçin-a saz eken.

— Ýeri, onsoň, sen meň şyrdagymy näçä aljak?

— Şony dört teňňä satyn alsam-a, utulmazdym. Çörekden eýlenen şyrdak. Hawa, onsoň syçanlar ony depämdekä iýip gitsinler diýýäňmi?!

Pinokkio edil aýagy bişen ýaly bir yerde durup bilenokdy. Ol özüniň iň soňkuja zadyny hem satjakdy. Emma muňa bog-my ysman, tykyrap durdy. Ahyrynda-da ýüregini bire baglap:

— Täze «Harplyk» kitabymy dört teňňä alamyň? — diýdi.

— Men özüm ýaly oglanlardan zat satyn alamok — diýip, Pinokkionyň kiçijik gürründeşi özüni ondan has paýhasly alyp bardy.

Şol barmana olaryň gürrüni diňläp oturan jindeçiniň biri:

— Getir, maňa ber. Men dört teňňä şol kitaby alayyn — di-ýip gygyrdy.

Kitap bada-bat satyldy.

Görgüli Jeppettonyň bolsa, ogluna «Harplyk» alyp berjek diýip penjegini satany üçin, edil şol wagat öýünde köynekçe, sowukdan digdenekläp oturandygyny hem ýatdan çykarma-lyň!

(Dowamy bar).

*Italýan dilinden terjime eden
Gülşat SAPAROWA.*